

СІНЯЯ КНІЖЭЧКА.

(З *Васыля Стэфанька*).

Той Антон, што крычыць там на сходзе п'яны, заўсягды быў неякі нешчаслівы. Усё ішло ў яго з рук і нічога ў рукі. Купіць карову—прападзе. Купіць сьвінку—астанецца ў яго толькі шчэціна. І так кожным разам.

Але калі ў яго жонка памёрла, а пасья два сыны, Антон як ня той стаў. Піў і піў, і піў: прапіў кавалак поля, прапіў гарод, а цяпер і хату прадаў. Прадаў хату, ўзяў ад старшыны сінюю кніжэчку службовую, дый мае ісьці недзе наймацца, службы сабе шукаць.

Сядзіць вось там п'яны і лічыць, каб сяло чуло, каму прадаў поле, каму гарод, а каму хату.

— Прадаў і баста! Не маё дый усё. Не ма-а-ё! Ай каб дзед мой устаў з труны! Мосьпане. меў чатыры валы, як сьлімакі, дваццаць чатыры маргі поля, хата на цэлую вёску! Усё маў. А цяпер, глядзіце!

Паказываў селянам сінюю кніжэчку.

— Ай пью і ешчэ піць буду. За сваё пью, ніхто да таго ня мае дзела. А ён мне кажэ: прапіў ты землю. Печатку кладзе і лае! Эгэ, не такіх я старшыноў відзеў.

— Каб табе так лёгка было паміраць, як мне гаспадару лёгка.

— Іду я с хаты, такі саўсім ужо выходжу, пацалаваў парог дый іду. Не маё: дык што-ж рабіць? Гані як сабаку ад чужоі хаты! Можна—прашу. Было маё, а цяпер чужое. Выходжу на двор, а лес шуміць, славамі гаворыць: вярніся, Антон да хаты, ой вярніся!

Антон бьецца абодвымі кулакамі ў грудзі, аж -гоман расхадзіцца па вёсцэ.

— Ведаеце, такая ўзяла мяне нуда, такая нуда! Ўходжу ізноў у хату. Пасядзеў, пасядзеў, дый выходжу,—не маё, што-ж казаць, калі не маё!

— Каб маім ворагом так паміраць лёгка, як мне сваю хату пакідаць!

— Выходжу на двор, ды нешта ешчэ мяне дзяржыць. Зялёны мох на хаце, трэба б яе скрыць. Дарма—не я цябе, нябога, буду крыць. Камень—хаця камень і той лопнуў бы з жалю.

Антон б'е аб землю рукамі, бытцам аб камень.

— Сеў я на прызьбе. Ешчэ нябошчыца маці масьціла, а я гліну вазіў. Толькі хацеў падняцца, а прызба не пускае, пробую ешчэ—не пускае. А мне жаль не жаль, не! Адначэй гіну... Сяджу і плачу, так плачу ды стагну, бытцам хто палосы дзярэ з мяне. Людзі заглядаюцца на пакутніка.

— Глядзіце, там каля варот поп прамову казаў. Усе плакалі. Добрая, кажэ, жонка была, працавітая..

Перэварачывайцеся ў магілках, нябошчыкі, бо я лайдак. Прапіў усё да ніткі. І палатно прапіў. Чуеш, Марына, і ты Васіль, ды і ты Юрка, цяпер бацька ваш жыдом ваду будзе насіць, ды ў бруднай кашуле хадзіць.

Антон цяпер паказывае на старшынову хату.

— Але старшыніха добрая кабета Вынясла мне хлеба на дарогу, каб старшына ня відзеў. Нехай Бог твае дзеці благаславіць, дзе нагой толькі ступаць. Нехай вам усім Бог дае лепей, як мне..

— Чаго-ж мне сядзець на чужой прызьбе?

Іду. Толькі ступіў, а вокны ў плач. Заплакалі, як дзеткі малые. Лес ім нешта шэпча, а яны сыплюць сьлязу за сьлязой як боб. Заплакала за мной хат. Як дзіця па мацеры,—так плакала

— Палой абцёр я вокны, каб ня плакалі па мне, бо дарма, ды і адыйшоў саўсім.

— Ай лёгка, як камень грызьці. Цёмны сьвет перада мной.

Антон водзіць рукою вакол сябе.

Маю ешчэ грошы і піць буду. З нашымі людзьмі напьюся і з імі страчу. Нехай памятаюць, як я вёску пакідаў.

— Глядзіце, за пазухай маю сінюю кніжэчку. Вось мая хата і маё поле, і мой гарод. Іду з ёй на край сьвета. Кніжэчка ад цара, ўсюды маю дзьверы ў пятніку адчынены. Ўсюды. І да паноў, і да жыдоў, і да ўсялякай веры!

Перэлажыў з украінскай мовы. *Р. Зем—віч.*

ВЫВАДЗІЛІ С СЕЛА.

З даўнейшага жыцця.

(З *Ваемя Стэфанька*).

Над заходам чырвоная хмара скамянела. Кругом яе зара раскінула свае белыя смугі і падобна была гэная хмара да скрываўленай галавы нейкаго сьвятога. Із за гэтай галавы сьветлелі праменьня сонца.

На дварэ стаяла грамада людзей. Ад захода біло на іх сьветло, як ад чырвонага каменя—цввёрдае і моцнае. С сенцаў ешчэ сыпалося многа людзей. Як ад памёршаго—такіе смутныя вывадзілі.

За людзьмі выйшоў маладзенькі дзяцюк з астрыжэнай галавой. Усе ў яго ўгледаліся. Здавалася ім, што гэтая галава, што цяпер залаціцца ў крываваым сьвеце, мусіць зваліцца з плеч недзе далёка на шырокім гасьцінцу. У чужых краёх, недзе аж пад сонцэм, упадзе на дарогу і будзе валяцца. Маці стаяла на парозе.

— Ты ўжо ідзеш, сынку?

— Іду, маці.

— А на каго-ж ты нас пакідаеш?

Кабеты загаласілі, сёстры рукі заламалі, а маці біла галавой аб дзверы.

Падыйшоў да сына бацька.

— Сядаймо. сынку, на воз, бо на чугунку позна.

— Ешчэ адну ноч перэначуй умяне, сынку. Я цябе так горка пясьціла, хухала я на цябе, як на рану... Я цябе заране разам с сонцэм выпраўлю і плакаць ня буду. Значуй, значуй дзіцятко!

Ўзяла сына за рукавы і павела ў хату.

Народ пайшоў ад варот. Незадоўго выйшла маці с сынам. Твар мала белым як крэйда.

— Сынку—пытаўся бацька,—а хто мне, нябожэ, бульбу выкапае?

Мужыкі расплакаліся. Бацька ўпаў галавой на воз і тросся як ліст.

— Ну, пойдзем.

Маці не хацела пусьціць.

— Мікола, ня йдзі! Пакуль вернешся ты, парогі ў хаце скрывацца, а вуглы пагніюць. Мяне ўжо не застанеш, а можэ і сам ня вернешся.

Ухапіла сына за ногі.

— Лепей бы мне цябе ў труну класьці!

Пайшлі. Хто стаяў каля варот, ішоў правясьці рэкрута. Перэходзілі лесом. Лісьце ўслало ім дарогу. Пазагіналося ў медзяныя чаўночкі, каб з вадой восеньнай паплыць у гэтую дарогу з

рэкрутом. Лес падхватаваў голас мацеры, нёс яго ў поле, клаў на мяжы, каб ведала, што як весна прыйдзе, то Мікола на ім ужо ня будзе араць.

За лесом сталі ў полі. Рэкрут зачаў з вёскай прашчацца:

— Аставайцеся здаровы і свае, чужыя. Калі я каму небудзь што злое зрабіў, выбачце і перахрэсьціце ў далёкую дарогу.

Усе паздыймалі каляюшы.

— Вярніся здароў назад, ды не баўся доўга!

Сын з бацьком сеў на воз... Маці ўханіла рукамі за калясо.

— Сынку, вазьмі мяне с сабой. А калі не, дык, да душы, пабегу полем і даганю цябе.

— Людзі добрыя, вазьміце кабету, бо сабе рукі паломіць.

Мужыкі сілай адцягнулі бабу ад воза і дзяржалі. Воз крануўся.

— Будзь здароў, Мікола—крычала грамада.

У гэтую ноч сядзела на падворку старая маці ды ахрыплым голасом галасіла:

Адкуль цябе выглядац, дзе цябе шукаць!?

Дочки як зязюлечкі нешта ёй шчэбеталі.

Над імі раскінулося восеньнее небо. Зоркі блішчэлі, як залатыя цьвечкі на гладкім, жалезным току.

З украінскай мовы перэклау

Ромуальд Зем—віч.

Сама самюсенька.

(З Василя Стэфанька).

Ў той хаце, што ляжыць пад гарой, як перэкінуты на спіну хрушчык, лежала баба Пад боком быў мяшок, а пад галавой чорная, цввёрдая падушка. Каля бабы на зямлі лежаў кусок хлеба ды і жбанок звадой. Дзеці, як ішлі на работу, пакінулі гэта бабе каб мела што есьці і піць. Беда была, дык ня было можна нічога лепшаго вышукаць бабе. А сядзець каля хворай у час рабочы, Бог відзеў, непадобна было.

Ў хаце гудзелі мухі. Садзіліся на хлеб і елі яго, ўлазілі ў жбан дый пілі ваду. Наеўшыся, садзіліся на бабу. Лезьлі ёй у вочы, ў рот. Баба стагнала, але мух адагнаць не магла.

Лежала на зямлі і блудзячымі вачыма глядзела на крыж, на бальцы вырэзаны. Спячоныя губы разявала с трудом, ды белым языком іх звільжала.

Праз вокны праціскалося сьветло сонца. Вясёлчыны фарбы гулялі па паморшчэным твару. Страх браў глянуць на бабу ў гэтым сьветлі. Мухі гудзелі, рознацветныя сьветлы поўзалі разам з мухамі па бабе, а яна ляпала губамі, ды паказывала белы язык. Хата падобна была да нейкай зачарованнай пяшчэры з вялікай грэшніцай, каторая пакутуе ад пачатку сьвета і да апошняго су да пакутаваць будзе.

Калі сонцэ скацілося аж да ног бабы, калі ўжо стало каля гэтаго шнурка, каторым мяшок быў завязаны, баба зачала качацца па зямлі і шукаць жбанка.

— Глядзі, глядзі, ого!

Баба заціхла. Толькі рукой адганяла мары.

З надпечы вылез чорт з доўгім хвостом дый сеў каля бабы. Баба с трудом адварнулася ад яго. Чорт ізноў сеў проці бабы. Ўзяў хвост у рукі і зачаў гладзіць ім бабу па твары. Баба толькі маргала вачыма, заціснуўшы зубы.

Нараз выляцела с печы хмара маленькіх нячысьцікоў. Павісьлі над бабай, бытцам шаранча над сонцэм, бытцам стада варон над лесом. Пасьля зваліліся на бабу. Залезалі ў вушы, ў рот, садзіліся на галаву. Баба баранілася. Вялікім пальцэм тыкала сярэдні і хацела іх так падняць к лабу, каб перэхрэсьціцца. Але малыя нячысьцікі ўсе разам садзіліся на руку і не дазвалялі зрабіць хрэст над сабой. Стары чорт пагразіў нават бабе, каб глупства не рабіла.

Баба доўга баролася, перахрэсьціцца аднак не магла.

Наканец чорт абняў бабу за шыю і пачаў рагатаць, але так страшна, што баба сарвалася на калены дый тварам навалілася да вакна.

Ад гэтуль ляцелі на бабу ездакі. Ў зялёных світках, з люлькамі ў зубах, на чырвоных конях. Ўжо, ўжо наступяць, ўжо, ўжо бабі канец.

Заплюснула вочы. Зямля ў хаце трэснула, баба кацілася ў шчыліну і падала ў даліну. Ляцела ўсё ўніз і ўніз.. Недзе ў нізу схапіў яе чорт, закінуў за плечы і як вецер з ёй палецеў. Баба торгнулася, дый галавой грывнула аб стол.

Палілася кроў, баба захліпнулася і памёрла. Галаву перакінула каля нагі стала і шырокімі памёршымі вачыма глядзела кося на хату. Чэрці перэсталі гарцаваць толькі мухі лізалі кроў раскошна. Паабраблялі сабе кроўю крыльля і што раз болей было іх у хаце чырвоных.

Садзіліся на чорных гаршкох пад печкай і на місках на па-
ліцы, на каторых вымалеваныя былі конныя людзі ў зялёных світ-
ках, з люлькамі ў зубах. Усюды разносілі кроў бабіну.

З украінскай мовы перэклау

Ромуальд Зем—віч.

ЛІСТ

(З *Васыля Стэфанька*).

У хаце было так відна, што Грыгорыха бачыла кожны палец Янукоў, калі яго прытыкаў да сьцяны.

Сонцэ спушчалася на верх бору, растучаго перэд хатай на гарэ, і пакідало на яго сукох усе свае драгацэнныя каменья, а бор сыпаў сьцені праз вокны хаты.

І многа было гэтых сьценёў у хаце, бо баба бачыла кожны палец на сьцяне.

— Слухай, Янук, каб я цябе болей не бачыла на лаве! Глядзі, што ты са сьцен зрабіў! Па зямлі сабе бегай.

Янук бегаў ад парога да стала, вазіў на нітцы калёсы і гаварыў да бабы:

— Ня бойцеся, я ужо, далібог, ня буду.

Каля бабы на печы сядзела маленькая Марыля с заплецянай касой, як мышачы хвосцік.

— Божэ, Божэ, як людзям цесна стало жыць на сьвеце; а як сьвяты прыйдуць, народ усё такі весяліцца—раздумывала сабе баба.

Твар паморшчэная, сініе вусты, сухіе рукі, сівыя валасы—такая была гэта баба.

— Во, дзядзька Васіль ідзе к нам з Міколам, з гэтым, што ён у школе вучыцца.

— Уцекай с пад ног, бяжы к бабе на печ!

Да хаты ўвайшоў Васіль з школьніком.

— А вы, маці, куцьцю на печы сьвяткуеце? Віншую вам шчасьця, здароўя, каб доўгіе леты ешчэ пражылі,—віншаваў сын мацеры і цэлаваў яе рукі.

— Эй, сыноч, дзе мне там куцьця ў галаве! Я, дзеткі, ўсе дні плачу: і ў сьвята, і ў дзень будні,—казала баба і сьлёзы заблішчэлі ў вачах ейных.

— А я прыйшоў, каб ліст ад Хведара прачытаць, бо ўчора с пачты прыйшоў. Сымоноў прачытае.

— А ну, што пішэ, ці здароў, ці вясёлы?

Васіль выцягнуў з за пазухі ліст, падаў школьніку, а той пачаў чытаць:

Дарогі мой братка—Васілька і вы—маці!

„Кланяюся я вам на каляды і віншую вам на гэтыя сьвяты. Запеяў бы я вам з астрогу каляду, але баюся, што вецер згубіць каляду ў лесе, і пад вашыя вокны не прывее!!

Старая маці залілася слёзамі, а Васіль маўчаў.

„... Тутака арыштанты як закалядуюць, дык ажно сыры мур разсыпаецца, ажно іржа з крат ападае. Як зацягнуць голасом, дык ажно вартоўнікі падслухіваюць. Бо смутная і страшная ёсць каляда ў няволі! А сабе, дык я ўсё чыста ў ночы прыпомніў аб калядзе. Як я быў ешчэ малым хлопцам, як я хадзіў калядаваць, як вы, маці прасілі бацьку, каб ён мяне пусьціў па калядзе, а пасыля як мы с парабкамі ўжо хадзілі з іскрышкай калядаваць. Бывало станем як лес пад вакном. Калядуем, а скрышка плачэ памеж намі, як дзіцатка. Мы голасна, а скрышка роўна плачэ, і ніколі мы яе не маглі перэмагчы. Вось і цяпер чую, як скрышка гэта плакала, так вось і там плачэ...“

— Ай, сынку, сынку, асіраціў ты дзяцей! шэптала баба.

„... Але гадзінамі, маці, то так мне ў тых мурах страшна, што не магу сам на ложку ляжаць, ды іду к другому, бо хіба памёр бы са страху. Як успомню сабе Настку, як успомню сабе, што яна праз мяне пайшла ў магілу, ды і дзяцей маіх асіраціла, то кроў мая жыўцом із сэрца цячэ. А праз краты відаць зоркі. А я на іх гляджу, як яны, каторыя большыя, меншых за сабой вядуць. І здаецца мне, што вялікая—гэта Настка, а малыя—гэта Марыська зараз за ёй, а гэта Янка, а тая Васілька!..

— Ой, сынку, не ўбівайся з нуды так многа!—крыкнула баба, быццам Хведар да яе гававыў, а не пісаў.

„... І ўсёж мне бачацца хаўтуры Насткі. Едзеце вы; ідуць дзеці за дамавінай; ідуць людзі. Аж пратасамі вецер гуляе і пытаецца: „А дзе падзеўся мужык гэтай жонкі?“ А падзёртая пратаса усё яму адказывае: „Ў Станіславоў—ў вастрозе!..“

— Ой, замуравалі цябе, сынку, ў няволю—ўздыхнула баба.

„... Але ты браце, Васіль, і вы—маці, дбайце аб маіх

дзецях. Кожную суботу мыйце ім галоўкі, а ў вядзелю дайце белую кашульку, каб яны брудна не хадзілі, каб іх нуда ня грызла. А найболей вы—маці, ўважайце на найменьшэнькую Марыльку, каб яна, маленькая, кашулькі не сьлініла і каб не плакала, бо сьліна ў грудзі ўедаецца. Ведайце, што як сірата плачэ, то і ўсе анелы плачуць...”

— Чэшу я тваіх дзетак што суботу і кашулькі ім мыю што тыдзень, ды і пушчаю старыя слёзы з вадой—казала баба.

„... А ты, брат Васіль, пільнуй мне хлапцоў. Не дазваляй ім у мяшку па дажджу хадзіць, але пашый ім світачкі. Навучы іх розуму, бацьком будзь, і не пусьці, каб валяліся дзе пад платамі. Зрабі з іх гаспадароў і прыказывай, каб яны не забыліся аб сваім бацьку і мацеры, бо іх бацька ня быў лайдак, толькі свайго права дзержаўся...”

— Ой, Хведар, не пушчу я тваіх хлапцоў пад чужыя платы, але навучу іх розуму, як сваіх родных гаварыў Васіль.

„... А гэтую ніву на шнуры засейце пшаніцай, бо гэта добрая ніва, недаўно ўгноена. І рабіце так, каб дзецям маім крыўды не было, бо я маю такую думку, што ад гэтуль ужо не патраплю выйсці. Дый анішыце мне акуратне, што дома робіцца.

Кланяюся я табе, брат, і вам, маці, і ўсім дзецям маім.

Хведар.”

Загаласіла баба, а абое дзеці за ёй.

— Вось табе грош, вазьмі, але не плач. От, слухай, што бацька піша: каб ты бабы слухаў, ды не самавольіў.

Гэтак казаў Васіль да Янука і даў яму новенькі грош.

З украінскай мовы перэклау

Ромуальд Зем—віч.

АНЁЛ.

Напісаў Васіль Стэфанік.

Старая Тамашыха грэлася на прызбе проці сонца. Каля варт хадзілі людзі, але ніхто ані словам не адазваўся да бабы. „Слава Хрысту“—На векі вечныя,—і толькі ўсяго на ўсё тэй гутаркі.

— Старога толькі вазьмі, ды закапай! Шкада гэтай лыжкі стравы, што зьесць, ды таго мейсца, што вылежыць на печы. Усім на прашкодзе, ніхто словам не адазвецца. Такі і не варта старому жыць, ды і годзе!

Успомніліся ей словы старога Тамаша:

„Вось, чуеш, старая, мая галава наперадзі, а твая за маею зараз. А як маею не стане, дык твая нічога ўжо не вартая. Абы толькі мяне аднаго дня пахавалі, на другі дзень ты ўжо і не гаспадыня: як кутніца будзеш у хаце сваёй“.

— Ой стары, стары, вось, пакінуў ты мяне, быццам ад венца уцёк. Лом ты быў: куды я, бывала. павярну цябе, туды ты і падаваўся, але ўсё-ж ткі за тваёю галавой я гаспадыняй была. Была, ой... была...

Маркотна было старою, хоць сонцэ, як маці родная, грэло яе старыя косці.

— Ты думаеш, стары, што цябе спамінаюць тут? Каб мяне не было, то і сабака не забрэхнуў бы па табе! Ох, цяперашнія дзеці—такія дзеці, што ажно ў пяты колець! Але ты дурны,—да лібог, дурны! Трэба было набраць у банках грошэй, на вэксэлі, есці добра, папіваць, ды жыць па панску. А мы зьбіралі абое,

яйца на яешню шкадавалі, а цяпер лыжкі стравы зварыць не-
каму...

Старая закрыла твар далонямі, дый жалілася свайму старо-
му Тамашу...

— Як бы ты, маці, вытрэсла апошні медзяк, тады-б страва
была. А як ня можэш падняцца, то прападай на бульбе! Можэ-б
дзеці табе купілі яблычкоў, ці булачку? Наешся, як раз!

Устала с прызбы ды пайшла на курэй глянуць.

— У старога, да душы, розум, як у дзіцяці. Накрыпала, наду-
мала я столькі, што сорам самой перэд сонцам сьвятым! Яны-ж,
бедныя, сваіх дзяцей маюць і аб іх дбаці павінны. А ты, старая,
маўчы і дыхай. Не дарма нехта выдумаў, што у старога розум,
як у дзіцяці...

Гэтак, сама з сабой гаворачы, Тамашыха ўвайшла ў абшыр-
ную хату. Атчыніла кубел і выбірала вопраткі. Перэкладала, ці
што не сплясьнело, ці моль не завелася.

— Усё ешчэ наша праца; ніткі дзіцячэй німа. Ўсяго мы на
сьмерць назапасілі, ўсяго. Як памёр стары, толькі дошчак на да-
мавіну купіла. Ой, каб-жэ мяне гэтак хораша хавалі! Людзі былі,
і для людзей было. Яж цябе, стары, хораша хавала, па гаспадар-
ску! Ніхто і ня піснуў, каб я чаго пашкадаваць мела.

Выняла чырвоныя боты.

— Толькі адзін раз абутыя. Нябошчык перад сьмерцю еш-
чэ, на кірмашы будучы, купіў іх. „Вось табе“,—кажэ,—„Наста,
каб ты на сьмерць мела: хто ведае, як дзеці цябе шанавалі бу-
дуць. Усё-ж ткі лепей мець свае. Каб толькі добры на нагу былі,
а там Богу толькі ведама, ці я першы памру, ці ты!“

Заплакала баба.

— Не журыцеся, дзеткі, коштоў не нараблю, ешчэ вам пакі-
ну. Памятаў стары аба мне. Каб так усе памяталі! Толькі ня дай-
це старой без грамніцы памерці. Як я старога па начах пілнова-
ла, толькі адзін Бог ведае, але ўсё-ж ткі не сканаў без грамніцы.

На ісподзе кубла знайшла баба вузел з грашамі. Узяла ў
рукі, села на зямлі і пачала лічыць.

— Ой, дзеткі, дзеткі! гадала я вас, песьціла я вас, забаў-
ляла! Бывала, бягу з мястэчка, колькі духу, а ў думках усё, што
там яны робяць самі ў хаце? Дабегаю да лесу, а яны ідуць на
перэймы, чуць па зямлі коцяцца. Пада мной ажно ногі дрыжаць,
каб дамоў хутчэй, а яны абчэпяцца: сядзь, раздавай гасьцінцы
ім. Пабяруць і ходу! Толькі нябошчыца Даця за мной ішла, а гэ-
тыя шэльмы, як вецер, лятуць у вёску...

Твар старой выгладзіўся і паласкавеў. Глянула на абразы.
Там быў голы анёл, каторы трымаў у тоўстых руках дзьве чыр-
воныя рожы.

— Ой ты, галыш, усё сьмяешся ты ешчэ са старой бабы.
А, як жэ: састарэлася ўжо баба, а ты ўсё маладзенькі, усё ешчэ ба-
біну хату весяліш. Ой, дзетанька Божае, мінуў век, бытцам пу-
гай хто ляснуў!

Баба аперлася аб зямлю рукамі і прыпамінала даўныя часы.

— Юрачкі, пеўне, ешчэ на сьвеце не было, калі я яго купіла. Нейкі панок навешаў перад сенцамі столькі абразоў, што і на воз не забраў бы. Людзей сабралася, як на кірмашы. Быў там намалеваны зьвер страшны нейкі, што і ў казцы ніхто-б ня выдумаў. А нейкія цары такія страшныя былі! Было ўселякага дзіва. Паміж імі быў там і анёл, вась яго і купіла я. Ён так міла глядзеў на ўсіх, ды так рожу кожнаму падстаўляў, што толькі бяры! Дзе, дзе тое?... Гэтаж ужо век мінуў с таго часу...

— Бывало ў зімовыя вечары нараблю с паперы галубкоў. Галоўкі пазалачу, пасрэбру крыльцы ды як адзену яго ў гэтыя галубкі, то ён быццам гуляе з імі...

Баба, задумаўшыся, забылася лічыць грошы. Дзержала іх у жмені і думкамі пабегла далёка, далёка...

— Ой, разлучымося, нябожэ; мяне ўжо даўно ня будзе, а ты ўжо будзеш хату весяліць. Вось, і весь сьлед, які астанецца пасься бабы, што жыла...

З украінскай мовы мовы перэклаў Р. Земкевіч.

КАЦЯРЫНКА.

Напісаў Васіль Стэфаньк.

Як Кацярынка прыхадзіла да памяці, тады маці садзілася каля яе і жаласна казала:

— Кацярынка, дакуль ты, нябога, будзеш хварэць? Грошы мы растрацілі, другіх зарабіць не заробіш, хаця-б ты і выздаравела. Усе грошы параздавала я шаптунам. Дый німа з гэтаго ніякай пацехі, Праўда шаптуха адгадала ўсё, што дома робіцца, што ў цябе баліць, але карэньня зусім не памагаюць. Бадай што для цябе і німа ратунку...

Кацярынка лежала некратаючыся. Вадзіла сухенькаю рукою, па твары. Ногці былі сініе як яе вочы і здавалася, што па твары яе бегае многа вачэй сініх, дзіўных, бліскучых. Усімі гэтымі вачамі глядзела Кацярынка на мацеры і патаківала яе смутнай гутарцы.

— Ой німа, мая галубка, німа ратунку. А бацька саўсім зажурыўся. Заходзіць ў галаву за што цябе пахаваць, як памрэш? Калі паглядзіць на цябе, чарнеець са смутку. Мы, Кацярынка ўсё растрацілі. Мукі ледзь драбінка на дне, зернятка ані воднаго ў хаце дый ані зламанаго грошыка. Як бы ты нам памерла, асталіся-б мы як пасярод вады. Хаця-б цябе Бог захацеў да восені дадзержаць... Ай дзеўка, дзеўка, ты і сябе і нас зняволіла! Маці пачала чэсаць Кацярынку.

— Ты гэтакая гарачая, так кашляеш, што ніхай Бог крые! Ані цябе адзець, ані разчэсаць, ані памыць. Божэ, Божэ, як мы цяжка мучымся! Прашу Бога, каб хоць палавінку гэтай мукі на сябе узяць, ды і не магу дапрасіцца.

Сьлёзы мацерыны капалі на валасы Кацярыны і прападалі бытцам вада ў пяску.

— Што з цябе зрабілося? Была ты пекная красуня гэтакая, работніца на ўсё сяло! Аж нам душа весялілася, думалі мы, што нам лягчэй будзе, аж вось, глядзі, як лёгка! Каб хаця было што есьці лепшаго, бо ўсе мы усыхаем на бульбі, а ты усё-ткі гінеш. А трудна хадзіць па хатах прасіць малака, столькі ўжо я нахадзілася, ажно мне ад стыду вочы гараць,

Маці заплетала ей касу.

— Ня ведаю, на што я табе гэтых кветак накупляла? Уваліла я два злоты як ў балота. Ужо пэўне я цябе ў гэтыя кветкі на сьмерць убяру...

Расплакаліся абедзьве.

— А ну, дайце, пагляджу на іх.

Маці дала Кацярыні кветкі сініе, белыя, зялёныя, чырвоныя. Кацярынка пераглядала іх, лёгкі сьмех іграў на яе твары, а сініе, белыя, зялёныя, чырвоныя блескі блудзілі па твары.

— Давай тутака, скорэнька, глядзі, татачка ідзець і скажець што ў цябе пустата ў галаве.

* * *

Кацярынку палажылі на воз, каб яе павязьці да доктара. Маці плачучы падклала ей падушку пад галаву.

— Каб я не дачэкаўся вазіць вас па дактарох! Каб вы выдахлі, пахаваў бы вас раз і збыў бы сабе клопату!

Дзержаў ў аднэй жмені лейцы ад аднаконкі ды аж чупрыну ірваў сабе са злосьці.

— А ты, нягодніца, помні, што як я грошы дармо на дактароў разсею, то табе сам амінь зраблю! Я цябе без доктара пахаваю, сам буду табе доктарам. Адкуль жэ я вазьму для вас на дактароў, на аптэку ды на чорта рагатаго?! Гэтаго ня вытрымае мая крываваая праца, ой не! Калі я наняў падводу дык лепей ўжо адвязу цябе на магілкі, выварну воз ды і збудуся ліха. Божэ, Божэ, што гэта на мяне звалілося ў гэтых днях! Но, канёк, кратайся гэтымі зацаўшымі бакамі!

Ўдарыў пугай каня ды і выехаў за вароты.

На вуліцы Кацярынка цікава разгледалася. Ад восені многа зьмянілося. Дзядзька Сымон паставіў новы плот, стары Мікола пакрыў на нова пуню. Кацярынка забылася аб бацькавай злосьці і разгледалася на ўсе бакі.

На полі людзі аралі, сеялі. Жаваранкі над імі пеялі. Чорная земля разсыпалася ад сонца.

Кацярынка пачырванела і пачала сабе укладаць:

— Маю у Бога надзею, што падужэю, што ешчэ вясны не страчу. Зараз такі знайду сабе работу... Божэ, Божэ, падай мне леку якую.

Пэўна была, што вясны не страціць. Бацька сядзеў на перадзе і доўга маўчаў. Нарэшце пачаў гаварыць.

— Глядзі, дзень як золота, а ты едзеш па дактарох!

Звярнуўся да Кацярынкi.

— Скажы мне, дзеўка, што я маю с табой рабіць? Ляжыш і ляжыш, ды ні жыцьця ні сьмерці. Я грошы трачу ды трачу і ўсё ні на што. Як бы я ведаў, дзе для цябе лекоў шукаць, шукаў бы, а гэтак—што я знаю? Калі-б табе ўжо туды або сюды! І табе было-б лепей і нам лепей..

Кацярынка плакала.

— Ты, нябога, не плач, німа чаго плакаць, бо гэта праўда! Ты сабе памрэш і ня думаеш; ці-ж гэта ня лепей гніць у землі? Такое сягоньня лёгкае жыцьцё, што лепей памерці і не бедаваць цэлы век на чужым полі! Ужо грошэй я напазычаўся ды ешчэ пазычу на хаўтуры, а на старасць жыды выганяць з хаты. Ай, каб я ведаў, што ня будзе для цябе лекоў, зараз вярнуўся-б да хаты. Добра каб хоць трэшкі асталося на хаўтуры.

Кацярынка захадзілася ад плачу і кашляла на ўсё поле.

Бацька выцягнуў з запазыхі яблык і неяк нясьмела падаў дачцэ. Ніколі ей ешчэ не даваў ніякіх ласункоў.

— Не плач, нябога, я табе ня ўраг. Я толькі кажу, каб дармо грошы ні страціць, каб сябе ні скалечыць, як бы табе ні памагло. Дык ты сама, дзетка, бачыш, што німа адкуль. Я бы для цябе палец адсек і не шкадаваў бы. Я за цябе маю чэсьць у людзей як за хлопца, бо ты работніца на ўсё сяло. Дзетка, я на цябе хухаў як на пенку, дый бачу, што памрэш. Гэта відна вачамі, што для цябе німа выхаду. Ай, нябога, нябога, відаць будзем без цябе... Ай, будзем, будзем...

Стары сьціх.

— Памру, памру, ўжо бачу, што німа для мяня выхаду—шэптала Кацярына.

Яны ўежджалі ў горад.

* * *

Варочаліся дамоў. Сусед Мікола разам з імі.

— Ён мне такое нагаварыў, што дзе, дзе-е-е! Мужыку да дахтароў ні варта хадзіць. Каб, кажэ, многа піла малака ды мяса нейкае лёгкае ела, каб трунак добры папівала, каб хлеба белаго—што толькі на сьвеце ёсьць, то і сказаў. Можэ бы тое панам памагло, але ў нашым стане то ні паможэ! Досіць таго, што як ён пачаў прыгаварываць, дык я і ня слухаў да канца. Ці было-б што з гэтага, як бы я даслухаў? Ніхай памірае, як цяпер ёсьць. Ніхай выпьець гэтай медыцыны, што я ўзяў ў аптэцы, дый або ніхай выхварэе, або як сама хочэ..

— А вы думаеце—казаў сусед—што дахтары даюць мужыку такога лекарства як пану або жыду? Бадай вы так здаровы былі.

Мужыку ўкіне што небудзь і будзь здароў! Або яму хочэцца для мужыка пашукаць добрага лекаарства? Пан заўсёды дзяржыць за панам!

— Калі-б гэта было каму нам параіць, а так што? Пацалуй еш пана ў руку і чэкай пакуль скажуць плаціць...

— Найлепей было дазнацца ў старой Пазі. Яна, кажучь, пайшла да доктара і як пачаў ей толькі шукаць лекаарства, сказала яму сьмела; Ай, пан доктар, дайце мне апошняго лекаарства. Я, кажэ, бедная баба, ні маю за што лячыцца, дык дайце мне апошняго лекаарства. Доктар на гэта паглядзеў цікава на бабу дык кажэ: А ты адкуль ведаеш? Ай, кажэ баба, адкуль ведаю так ведаю але дайце мне гэтакі рэцэпт на апошняе. Як пачала прасіць, як пачала, дык даў ей і да сягонья ходзіць...

— Калі бо не стало розуму запытацца. Вы думаеце што з панам так лёгка гаварыць як вам здаецца? Кажы раз, два, дык проч забірайся, уцекай!

— Пайшла баба з гэтым рэцэптам ў аптэку. Дала аптэкару, а сама, ня бойся—мудрая, глядзіць як ён гэту леку будзе рабіць. То, казала, як ён сабе капнуў гэтаго лекаарства на ладонь, дык праз руку прайшло. Але гэта толькі ледзь сотаму удасцца гэткаго лекаарства дастаць. А мужыкам толькі такое лекаарства здалося што або сюды або туды.

— Ах, горэ мне, што я ні распытаўся бабы, як трэба было гэтаго лекаарства прасіць! А так я і грошы пусьціў і нічога ні паможэ... Вось і глупства зрабіў!

— Так здаецца, што для вашай дзеўкі німа выхаду. Гляньце як яна гарыць? Нічога з яе ня будзе, бытцам з гэтаго лістка, што адарваўся з дрэва...

— Ай, нічога ня будзе, нічога і грошы пайшлі. Каб я хоць Пазі быў запытаўся..

— Вось і відзіце на што гэта лекаарства. Аптэкар мае сваю аптэку і памірае...

З украінскай мовы пераклау

Ромуальд Земкевіч.

С О Н.

Напісаў *Васіль Стэфаньк*

Спаў ён цвёрда.

Лес шумеў, стагнаў, ціхіе шэпты адрываліся ад маленькіх ветачэк дый падалі разам з замёрзлым інеем. Быццам бы маленькіе званкі падалі.

Вецер выў, як бяздомны сабака.

Небо чыстае, змярцьвело, а маладзік на ім гэтакі ясны, быццам на каляды.

Запашнік спаў цвёрда. Галавой апёрся аб ўласную кучу кукурузы, а нагамі датыкаўся двух панскіх. Чорныя валасы пасівелі ад інія; рудая сьвітка пабялела, моцныя рукі ня чулі холаду, а твар, ад ветру, зрабіўся чырвоны як цэгла.

Гаварыў у прасонках і за кожным словам выпускаў з вусноў сноп белай пары. Голас яго бег разам з ветрам ў лес і біўся доўга ад аднаго дрэва да другога.

— Не чэпай гэтаго, бо гэта зароблена, ты ад мяне бярэш, — вось вялікага багача знайшоў...

Паднёс кулак, але ён бязсільна зсунуўся на сухую салому.

— Я магу працаваць, бо маю дужыя рукі, быццам конскіе капыты... Удару раз дый дух выскочыць!...

— Зямлю цалуй, дзе ступіш, бо яна ці твая, ці чужая, дык ты з яе жывеш, свая родзіць і чужая родзіць... Пэўне, што праўда, о, пэўне! Земля—гэта спосаб да ўсяго, калі яна твая. Яна цябе сагрэе, і накрыве, і накорміць і чэсць табе прынясе...

Закашляў, быццам ў вялікую трубу дуў.

— Як ні маеш сваёй нівы, німа куды хадзіць, німа па чым... Німа, німа, о, німа!

Падлажыў кулак пад галаву.

— Доўга я бедаваў на чужым полі. Але Бог мяне пацешыў, дай Божэ гэтак кожнаму. Узяў і даў. На табе, кажэ, кавалак зямлі, але яе ня глумі, дзяржы... Зубамі дзяржы яе, любі быццам жонку, каторая табе пад руку ўдалася...

Капляюш зваліўся ў яго з галавы і з ветрам пакаціўся.

— Слухай, Тамашок, а скінь капляюш, ты ж першы раз выйшоў гэтай вясны ў поле—гэтак бы трэба было... Як Бог дасць, будзе пшаніца. Пірагі спячом дый падорым тым, што ні маюць з чаго спячы... Дамо, дамо, як Бог дасць нам, дый і мы дамо...

Лёг да гары, наўзніч.

— Межа жадаець такжэ урадзіць колас, бо межа такжэ ёсьць земля, яна нават ёсьць лепшая... Я табе па сьмерці пакіну... Глядзі, як скацёрсць роўненькая, толькі чорная. Я табе накрыву ў полі гэтай скацёрсцю стол, а ты маеш есьці і Богу дзякаваць, што такога бацьку меў...

— Весна пекная, ары сабе, ня роб прарэхоў, а валы напай дый вярніся перад заходам сонца, бо за жывёлу ешчэ большы грэх, як...

Прачхнуўся і чуў ешчэ апошняе слово свае, што ў прасонках сказаў. Глянуў на неба, пасьяля абярнуўся за зоркай, пашчупаў далоньню па голых грудзях і хрэсьціўся.

— Гэта такі холад зараз на пачатку восені? Ешчэ сьнег усё тутака прысыпе... На дварэ халодна, а мне гэтакая пекная весна прыснілася. Гэй! Якоў, лушчы кукурузу, годзе табе спаць!...

З украінскай мовы перэклау

Ромуальд Земкевіч.

